

Historiske metoder

Ved Jens Pietras, Læreruddannelsen Holbæk,
CFU Sjælland – Informationssamlingen/Slagelse

Kildekritik

Hvad er forskellen på en god historie og faget historie? Forskellen er, at en fortæller af en god historie ikke er bundet op på et ideal om et tilstræbt sandhedskrav, hvorimod det er faghistorikerens vigtigste mål, ud fra tilgængelige kilder søge at rekonstruere sandheden om fortiden så korrekt som muligt. Historie som videnskabsfag er, som formuleret af den tyske historiker Leopold von Ranke (1795 – 1886), forpligtet til at beskrive fortiden som ”den virkelig var” (”wie es eigentlich gewesen”). For at møde sandhedskravet benytter historikeren sig af en række værktøjer, som tilsammen betegnes historisk metode. Det væsentligste historiske værktøj, metoden til at etablere kildebelagt sikker viden om fortiden, er kildekritikken. Kildekritikken er historikerens værktøj i historikerens værksted.

Et er et grundlæggende ideal om at gengive fortiden så korrekt som muligt. Da fortiden ikke mere er fysisk til stede og kun findes i enten erindringer eller som efterladte kilder og spor opstår der et problem mellem sandhedskravet og muligheden for at rekonstruere fortiden. En bare nogenlunde troværdig rekonstruktion af fortiden er fysisk umulig. Dette skisma sætter historikeren i et dilemma, som i nyere historieforskning har bevirket, at sandhedskravet grundlæggende består som ideal, men at indsigten i det umulige rekonstruktionsprojekt er afløst af et mere pragmatisk humanistisk konstruktionsprojekt. Hvor historikeren med baggrund i nutiden og nutidige væsentlige og vedkommende problemstillinger spørger til fortiden og de efterladte kilder og spor og tolker disse med henblik på mening.

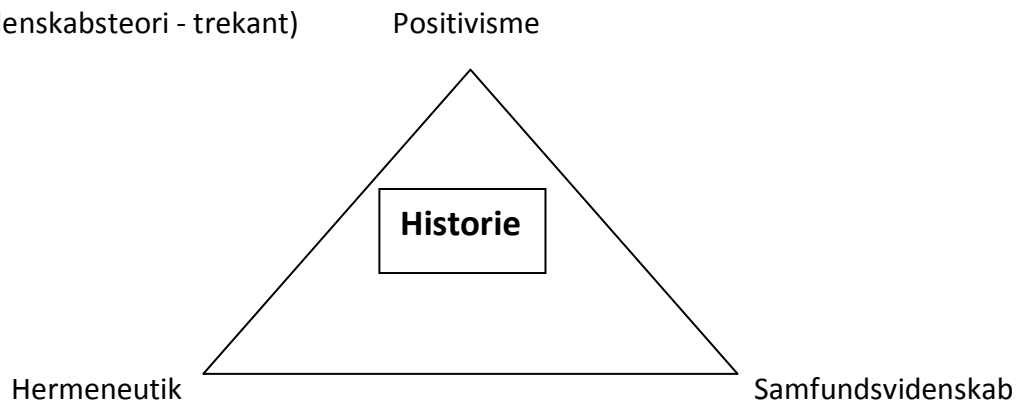
I GADs historieleksikon er historikerens håndværk, den historiske metode defineret på følgende måde.

Historisk metode er betegnelsen for den eller de fremgangsmåder som faghistorikere benytter sig af, når de forsker i fortidige eller nutidige forhold. Historie er videnskaben om samfundets reelle udvikling over tid. Studiet af fortiden deles ofte op i arkæologi og historie, hvor arkæologien arbejder med den historiske udvikling frem til fremkomsten af de skriftlige kilder, og hvor historikeren primært arbejder med perioden, hvor vi har skriftlige kilder til vores rådighed. Historikere tolker også de perioder, hvor der ikke findes skriftlige kilder. Skillelinjen i Danmark mellem arkæologi og historie går gennem vikingetiden, hvor vi får de første skriftlige kilder – runestenene. Samtidig er historie studiet af de tanker og ideer som påvirker menneskets syn på sig selv og dets omverden og deraf afledt også det enkelte menneskes værdier, holdninger og ikke mindst handlinger.

Historie som videnskabsfag trækker jf. ovenstående præmisser på en positivistisk arv, orienterer sig primært inden for et hermeneutisk – humanistisk paradigme samt låner elementer fra samfundsvidenskaben. Da historiefaget ikke er en eksakt videnskab som fx naturvidenskaben må den opfinde en legitimering som videnskab. Det sker via den historiske metode og kildekritikken. Det er primært den historiske metode, der gør historie til et

videnskabsfag. Fagets genstandsfelt er al menneskelig handlen og refleksioner over egne og andres handlinger i tid og rum. Historiefaget er derfor et hermeneutisk tolkende fag. Samfundsvidenskabernes metoder benyttes af historiefaget til at kvalificere de tolkninger som frembringes af historikerne. Samfundsvidenskaberne leverer endvidere en kritisk dimension til faget.

(figur historie – videnskabsteori - trekant)

Grækerne tilskrives at have opfundet historieforskningen og historieskrivningen. Herodot fra Halikarnassos (ca. 484 – 425) skrev i sin levetid et værk med titlen "Historia", som eftertiden har betegnet som den første verdenshistorie. Det græske ord for historie betyder undersøgelse og ikke fortid. Herodots idé var, at skrive om hele den kendte verden. Han ville forklare baggrunden for, hvorfor de græske polis/bystater kunne besejre stormagten Perserriket. Hans forklaringer blandede både menneskelige og guddommelige motiver og handlinger sammen, men han må alligevel betegnes som historiker, da han systematisk forsøgte at besvare et væsentligt samfundsmæssigt spørgsmål i samtiden. En anden græker, Thukydid (ca. 460 – 400) tilskrives at være kildekritikkens fader. Han opstillede i sine skrifter en hypotese og efterprøvede denne på de kilder han havde til rådighed. Thukydid krydrede sine fremstillinger med egne tolkninger og tilskrivninger. Dobbelttheden mellem videnskabelig metode og digtning over og med kilderne har præget alt historie siden.

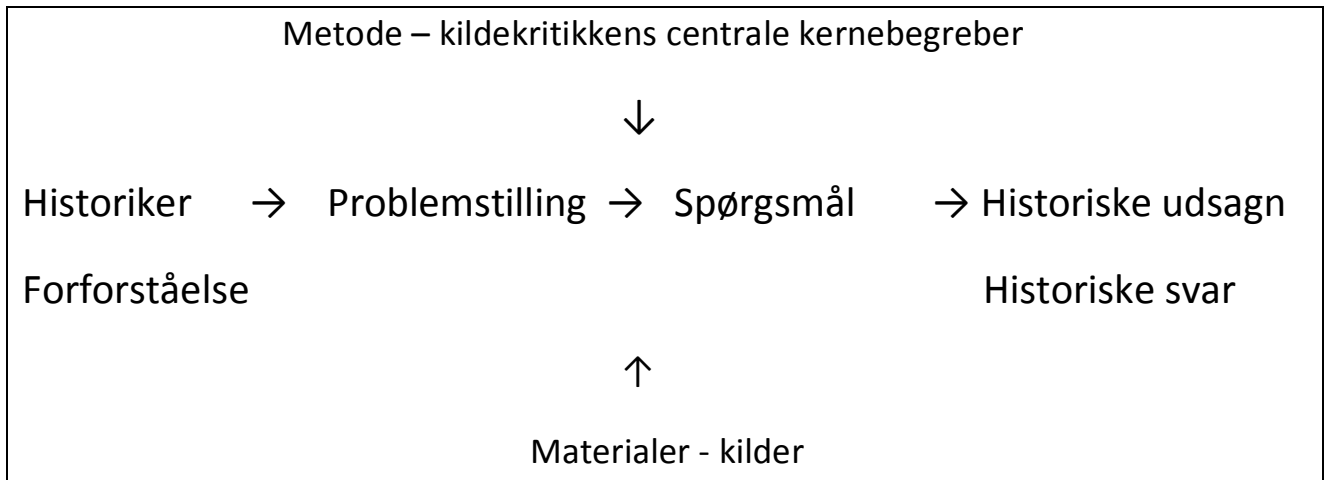
Historikeren beskæftiger sig med at opstille teorier og drage konklusioner om fortiden ud fra de historiske spor, der findes, og som er til vores rådighed i nutiden. De historiske spor kalder vi under et kilder. En kilde er enhver ting eller udsagn fra fortiden, som kan give os viden om fortiden. Kilderne kan opdeles i to hovedgrupper de ikke skriftlige kilder – levn, som fx stenøksker, bygninger, ruiner, statuer, våben, mønter etc. og de skriftlige kilder, som fx love, dagbøger, avisartikler, skillingsviser og andre sange etc. Historikeren har i sin forskning brug for et sæt anvisninger på, hvordan man mest relevant kan arbejde med de historiske spor. Anvisningerne udgør tilsammen den historiske forskningsproces. Den fortidige virkelighed kan kun iagttages og studeres gennem de historiske spor fra fortiden som findes i nutiden. Nogle spor er meget tydelige andre utydelige. Historikerens arbejde kan sammenlignes med at lægge et puslespil, hvor hvert spor svarer til en brik i puslespillet. Historikeren Sebastian Olden-Jørgensen (Olden-Jørgensen 2001: 17) definerer kildekritikken som "*den kritiske refleksion over forholdet mellem kilderne og*

historikerens rekonstruktion af den fortidige virkelighed". Historieforskning er en problemstyret aktivitet, dvs. at den bygger på historikerens faglige undren og spørgsmål til kilderne. Det er historikerens spørgsmål og undersøgelse der afgør hvordan et historisk spor tolkes. En fortidig genstand fx et vikingsværd eller et brev fra Christian d. 4 til den udvalgte prins er i sig selv fortidige spor, men det er historikerens spørgsmål der får sporene til at afgive udsagn om fortiden. Spørgsmålene styrer processen. Man taler derfor om et funktionelt kildesyn. Udgangspunktet for historikerens undersøgelse er en undren eller nysgerrighed, som forskeren omsætter til en hypotese eller problemstilling, herefter opstiller han en række spørgsmål og foranstalter en systematisk undersøgelse af et udvalgt kildemateriale. Undersøgelsen forgår som en dialog mellem historikeren og kildematerialet. Historikeren søger gennem en række faglige spørgsmål at få svar i en stadig mere kvalificerende spørgeproces. Historikeren opnår gennem undersøgelsen stadig dybere indsigt i det område, han undersøger, og hans metoder og teorier forfines kontinuerligt. Historikeren arbejder derfor efter det såkaldte hermeneutiske spiralprincip. På baggrund af sine studier fremkommer historikeren med nogle historisk kildebelagte begrundede svar. Når historikeren har afsluttet sine undersøgelser sammenskriver han disse til en fremstilling som offentliggøres. Historikeren selv eller andre kan herefter godtage eller anfægte den historiske viden, som historikeren er fremkommet med. Historiske sandheder er per definition kun midlertidige sandheder. En anden historiker vil nemlig kunne komme frem til en anden historisk sandhed ved brug af det samme kildemateriale. Dette sker ofte. Historiefremstillinger er derfor ikke neutrale og objektive. De bygger altid på værdier, valg og tolkninger. Den historiske forskningsproces er ikke værdifri og neutral. Historikeren der vælger at undersøge et fortidigt historisk fænomen indgår selv i undersøgelsesprocessen. Historie er både navnet på basisfaget – videnskabsfaget og samtidig navnet på dets genstandsfelt. Problemet med historiefaget er at fortiden som er genstandsfeltet et borte, og at den derfor kun findes i historikernes fremstillinger. Historikeren H. P. Clausen beskrev dette forhold ved at skelne mellem historie 1 og historie 2. "Historie 1 er fortiden som historisk realitet, historiens objekt, mens historie 2 er den viden om fortiden, som den historiske videnskab kan etablere." (Clausen 1963: 53). Det er derfor umuligt at skelne mellem historiske fakta og historikerens tolkninger. Det betyder dog ikke at alle tolkninger er lige gode og lige gyldige. Historikeren vil altid være en del af forskningsprocessen. Hans baggrund, skoling og uddannelse, menneske- og samfundssyn samt fagsyn og egne interesseområder vil farve hans forskning. Men hans forskning vil alligevel være gennemsyret af ønsket om at søge sandheden om fortiden og at gengive den så historisk korrekt som muligt.

Historikeren H.P. Clausen

Den historiske forskningsproces

Den historiske forskningsproces består grundlæggende af fire dele: en problemformuleringsfase kendetegnet ved tvivl og undren, en materialeindsamlingsfase, dataindsamling, en materialeundersøgelse via brug af kildekritikkens kerneelementer (hypotese og afprøvning) og endelig en afsluttende teoridannelse, svarfase – syntesefase og hvor historikeren konkluderer på baggrund af sine undersøgelser. De materialer som historikeren arbejder med i indsamlings- og undersøgelsesfasen er kilder og andre historikers fremstillinger. De svar historikeren fremkommer med har foreløbig karakter. Nye fund kan dukke op, de samme kilder vil kunne give andre svar etc..

I den traditionelle kildekritik som i dansk sammenhæng blev introduceret af historikeren Kristian Erslev (1852 – 1930) kort efter 1900 i grundbogen "Historisk teknik", og som indvarslede en videnskabeliggørelse af historiefaget arbejder man med de fortidige spor – kilderne og deres anvendelse i den historiske forskningsproces. Kilderne kan anvendes og tolkes som henholdsvis **levn** og som **beretning** alt afhængig af den problemstilling som historikeren ønsker at undersøge. Hvis en historiker fx vil undersøge daværende statsminister Buhls tale til nationen fra sensommeren 1942, hvori han betegner aktiv modstand mod tyskerne og den tyske besættelse af Danmark som landsforræderi som beretning, søger han at finde ud af hvad kilden fortæller om Danmark under tysk besættelse og hvordan en ledende statsmand forholdt sig til den begyndende aktive modstand mod tyskerne. Historikeren undersøger hvad kilden kan sige noget dansk besættelsestidshistorie. Kilden kan også anvendes som et levn her fortæller kilden noget om den tid og den stemning der herskede på det tidspunkt den blev til i, dvs. sensommeren 1942.

Kristian Erslev skelnede skarpt mellem historieforskeren og historieskriveren. Han mente, at der skulle være en arbejdsdeling mellem de to og at ingen kunne mestre begge dele lige godt. Denne skelnen mellem forskning i og formidling af historie har været et kontinuerligt paradoks i dansk historieskrivning lige siden. Et brobygningsforsøg mellem forskning og formidling blev etableret af historikeren Erik Arup som fra 1920'erne og frem formulerede sig sådan, at det

var/er i orden at digte over og med kilderne men aldrig imod kilderne. Den sidste position er stadig gældende. I dag forventes det at en historieforsker også kan formidle til et bredt publikum og at formidleren er bekendt med den historiske metodes konventioner og overholder disse. I nutidens historiefag benyttes de traditionelle kildekritiske begreber i en vis udstrækning stadig sammen med en bred vifte af andre nyudviklede metoder. Valget af metode afhænger af det valgte problem og forskningsområde. Hvis man om historiker ønsker at undersøge en meddelende kilde, som fx et dansk soldaterbrev fra den anden Slesvigske krig i 1864 hjem til familien skrevet natten forud for stormen på Dybbøl Skanse d. 18. april 1864, så benytter historikeren en hermeneutisk metode (en fortolkende metode). Hvis vi er interesserede i brevets virkning hjemme hos soldatens forældre, da de senere erfarer at sønnen er faldet i slaget, så arbejder historikeren med receptionshistorie. Hvis historikeren derimod ønsker at arbejde med hvor mange soldater, der deltog i slaget så benyttes statistiske metoder. Hvis interessefeltet er, hvad tabet af Slesvig – Holsten og Lauenborg fik af økonomiske konsekvenser for det danske kongerige og den danske økonomi, så arbejdes der med økonomisk historie. Hvis historikeren er interesseret i hvordan historikere har valgt at gengive 1864 – krigen i fx danske skolebøger sidenhen arbejder historikeren med erindringsmæssig brug af historie.

Historikeren arbejder ikke kun med de fysiske spor - kilder, men også med tolkninger af disse i fx historiske fremstillinger. Historiske fremstillinger er de bøger, som historikere har skrevet som et resultat af deres undersøgelser. Som historiker er det vigtigt, at man hele tiden forholder sig kritisk til det materiale man benytter. Det er en åbenlys pointe ikke at sætte lighedstegn mellem det tilgængelige materiale og virkeligheden. Man skal hele tiden forholde sig til kildernes eller fremstillingernes udsagn og informationer. Selvom en historiker benytter andre historikers undersøgelser i form af fremstillinger i deres egne undersøgelser, så er kilderne det eneste bindeled mellem historikeren og den fortidige virkelighed. Kildekritik går i sin mest enkle form ud på, at finde ud af hvad vi kan bruge kilden til i vores historiske undersøgelse. For at finde ud af det skal vi stille nogle spørgsmål til kilden. Den taler ikke selv til os, men kun gennem de spørgsmål vi stiller. Ikke alle historikere arbejder med de rå kilder. Nogle veksler mellem egentlige kildestudier og læsning og tolkning af fremstillinger. Endnu andre arbejder primært med læsning og tolkning af andres fremstillinger, som danner grundlag for egne fremstillinger. Historiebøger til folkeskolens historieundervisning skrives oftest ikke af faghistorikere, men af historielærere der benytter faghistorikernes fremstillinger som grundlag for deres egne skrivelser og udgivelser.

Hensigten med en historisk undersøgelse er at finde frem til at:

- Give en troværdig fagligt funderet fremstilling af baggrunde for og sammenhænge mellem kontinuitet og forandring - tilstande og udviklingstendenser. Disse kan eventuelt deles op i udløsende årsager og bagvedliggende årsager. Efterfulgt af begrundede og dokumenterede tolkninger og vurderinger af tilstande og udviklingstendenser, som igen kan deles op i kortsigtede og langsigtede konsekvenser.

Grundlæggende ønsker historikeren af finde ud af følgende. Hvad ved vi om fortiden? Hvor ved vi det fra? og kan vi stole på den viden vi har? Historikere opstiller for at få svar på de stillede spørgsmål en række kernespørgsmål. De stiller spørgsmål til de historiske spor – til kilderne.

En række standardspørgsmål til en skriftlig kilde kan være følgende HV-spørgsmål

- **Hvad er det for en kilde – kildens genre?**
- **Er kilden ægte eller falsk?**
- **Hvem har skrevet/fremstillet kilden (kildens ophavsmand – partskilde eller uvildig kilde)?**
- **Hvor og hvornår er kilden skrevet/fremstillet (kildens ophavssituation)?**
- **Er det en første – eller andenhåndskilde?**
- **Er det en primær eller sekundær kilde til besvarelse det spørgsmål historikeren har stillet?**
- **Hvad handler kilden om?**
- **Hvordan er kildens opbygning?**
- **Hvad er forfatterens/ophavsmandens hensigt og formål med kilden?**
- **Hvad er kildens problemstilling, argumentation og konklusion?**
- **Hvem er modtageren?**
- **Hvad er kildens synsvinkel eller tendens?**
- **Hvordan er kilden overleveret i original form eller som en afskrift?**
- **Er kilden underlagt censur?**
- **Er der nogen der har kontrolleret kilden?**
- **Hvor brugbar er kilden? Hvilke historiske begivenheder eller historiske fænomener kan kilden belyse?**

En kildekritisk undersøgelse kan også sammenlignes med en detektivs undersøgelse af og opklaring af en forbrydelse eller en politibetjents undersøgelse af fx et færdselsuheld. Ligesom detektiven og politibetjenten prøver at finde ud af hvad der reelt er foregået, så søger historikeren at afdække den historiske sandhed om et historisk fænomen så tæt på fortidens begivenheder og præmisser som muligt.

En professionel historiker arbejder sjældent med kun en kilde. Det sker kun, hvis der ikke findes andre kilder til belysning af problemfeltet. Hvis man ønsker at finde ud af et historisk fænomen arbejdes der normalt med flere af hinanden uafhængige kilder for at nå frem til en så korrekt rekonstruktion af de historiske begivenheder, udviklinger etc. som muligt. Når man påbegynder arbejdet med kilder er det først vigtigt at finde ud af, hvad det er for en kilde man vil undersøge. Er det en genstand eller en skriftlig kilde. Er det en offentlig eller en privat kilde mv.? Dernæst er det vigtigt at afdække om kilden er sand eller falsk. En falsk kilde kan dog stadig være en god kilde, hvis man er interesseret i hvorfor den er falsk. Ophavsmand og ophavssituationen viser noget om, hvem der har lavet – skrevet – fremstillet kilden og i hvilken historisk sammenhæng kilden er blevet til. En førstehåndskilde er en kilde, hvor ophavsmanden –

forfatteren selv har oplevet de begivenheder, som han beskriver (et øjenvidne). En andenhåndskilde er en kilde, hvor ophavsmanden ikke selv har oplevet de eller den begivenhed, han beskriver, men hvor han har hørt eller læst om dem fra andre. En førstehåndskilde er som regel bedre end en andenhåndskilde, da historikere generelt arbejder med et nærhedsprincip og fordi jo flere led en historie har været igennem, jo større chance er der for misforståelser, forglemmelser, bevidste og ubevidste fordrejninger og tab af detaljer. Kildernes indbyrdes afhængighed interesserer også historikeren. En primær kilde er den bevarede kilde, der ligger tættest på den beskrevne begivenhed. En primær kilde er ikke altid en god kilde. Denne kan være en farvet kilde, dvs. en tendentiøs kilde. En sekundær kilde er en kilde der har sine oplysninger fra en kilde vi i forvejen kender og har adgang til. Opsamling, kan en primær kilde være en første håndskilde, ja det kan den godt. Hvis dette er tilfældet bliver historikerne glade, da primære førstehåndskilder opfattes som de bedste kilder. Kan en primær kilde være en andenhåndskilde? Ja det kan den godt, hvis den eller de primære kilder ikke findes mere. Kan en sekundær kilde være en førstehåndskilde. Nej det er umuligt, da en sekundær kilde altid vil have sin viden fra en eller flere andre kilder. Endelig kan en sekundær kilde være en andenhåndskilde. Ja det er muligt. Sekundære andenhåndskilder er ofte uinteressante for historikerne. For historikere er det vigtigt at kunne læse og afkode kilderne. I nogle tilfælde forudsætter en relevant tolkning af en kilde specialviden. Det er endvidere vigtigt at afdække hvem kilden er møntet på, dvs. dens målgruppe. Kildens formål fremgår nogen gange direkte, andre gange må man læse mellem linjerne for at gennemskue kildens værdier og holdninger – partiskhed, dvs. kildens tendens. Kilder er ikke neutrale og vil altid rumme elementer af tendens. I nogle sammenhænge kan det være en idé at undersøge om kilden har været underlagt censur eller om afsenderen frit har kunnet formulere sig. Ytringsfrihed er ikke en naturret og har aldrig været det. I den enevældige periode mellem 1660 og 1849 har der været udbredt censur i Danmark. Censur udøves også i dag i visse lande. Afslutningsvis undersøges hvad kilden kan bidrage med i forhold til det man ønsker at undersøge. Er kilden repræsentativ eller ikke? Når historikeren har afsluttet sit kildearbejde kan han begynde at formulere synteser og skrive fremstillinger om det undersøgte genstandsfelt. Det er ikke en god idé at udsætte alle kilder og materialer man arbejder med for en systematisk kildekritisk analyse. Men at foretage undersøgelser af udvalgte kilder, fremstillinger og materialer. Kildekritiske færdigheder opøves bedst funktionelt og ved kontinuerlig brug. Man kan aldrig blive udlært i kildekritik.

I en kildekritisk undersøgelse kan endvidere indgå overvejelser over magt- og interesser. Hvor på den samfundsmæssige rangliste er forfatteren til kilden placeret? Hvilke tydelige eller skjulte interesser har forfatteren haft? Hvad har kilden haft af virkningshistorie i samtiden og eventuelt eftertiden?

Et problem for historie er, at kildematerialet til belysning af fortiden er af meget forskellig karakter. Til studiet af ældre historie er kildematerialet ofte mangelfuldt og til nyere og den nyeste historie er materialet ofte meget omfangsrigt. En anden problemstilling der må tages i betragtning

er, at eliten og mænd ofte er overrepræsenteret i det kildemateriale der foreligger. En selvstændig pointe er at sejrherrene skriver historien, dvs. at taberne i historiske konflikter har svært ved at komme til orde, fx er det i dag svært at finde historikere der kritiserer USA og dets handlinger under den kolde krig, hvorimod Sovjetunionen og Østblokken dæmoniseres. Efter Berlinmurens fald og kommunismens sammenbrud i 1989 har der været en tendens til at enkeltindivider fylder mere i de historiske fremstillinger. Fremstillinger vil ofte være påvirket af den tid de er skrevet i, dvs. at historikeren og lærebogsforfatteren er et barn af sin tid.

Eksempel

Svend Lorensen et al. præsenterer en illustrativ lille kildeøvelse i "Grundbog – metoder og begreber", 1978 side 28 om en norsk konges myrderier i 1200-tallet. Hvem slog kong Håkon egentlig ihjel? Følgende kildeøvelse er gengivet efter forlægget i Grundbog – metoder og begreber.

Lod kong Håkon sin egen søn dræbe?

Fra 1217 til 1263 levede i Norge en konge ved navn Håkon. I nogle gamle bøger fortælles det, at Håkon omkring 1240 lod nogle mennesker dræbe. ***Hvem lod kongen myrde?***

Kilde 1

Rydårbogen skrevet omkring 1300 i Ryd kloster i Jylland ved Flensborg Fjord.

1240 Skule, Norges hertug, blev med sin søn dræbt af kong Håkon.

Kilde 2

Detmars lybske krønike. Detmar var munk i Lübeck. Han døde i 1395.

I det Kristi år 1240 I det samme r lod kong Håkon af Norge dræbe hertugen og hans søn.

Kilde 3

Herman Korner, formentlig død ca. 1438

1241. Håkon, Norges konge, dræbte ifølge den lybske krønike sin egen søn sammen med en anden af sit riges hertuger.

Kilde 4

Albert Krantz (død 1517)

Da Håkon en lang tid havde nydt ro og fred ramtes han af den skæbne at han fattede had mod det, der er alle levende væsener kærligst, sit eget barn. Han syntes at være grebet af vanvid, hvilket stundom hænder for konger, og uden at den unge mand havde begået nogen forbrydelse

(sagen ligger nemlig i mørke, da den er slet overleveret fra forfædrene), lod han sin eneste søn rydde af vejen. Og ikke tilfreds med denne vildskab lod han også en af sit eget riges mest fremtrædende hertuger følge sønnen i døden. Og det var i det Kristi år 1240, eller deromkring.

Kildeøvelsen kan relevant løses ved at besvare Hv-spørgsmålene til kilderne?

Hvis man er interesseret i flere forskellige teoretiske begrundede bud og synsvinkler på den historiske metode kan følgende EMU-link til ungdomsuddannelserne meget anbefales. Her finder man divergerende syn på historisk metode og kildekritikkens anvendelse i historiefaget, i uddannelsessystemet og i samfundet som helhed.

Se link: <http://www.emu.dk/gym/fag/hi/inspiration/himetod.html>

Kildekritik i skolen

Kildekritik er historikernes metode, ja men hvilken betydning og nytte har den for undervisningen i historie i folkeskolen i nutiden? Mange historielærere har selv tidligere erfaringer med kildekritik i skolen, som var meget anvendt i sidste del af 1960erne og 1970erne. Deres erfaringer er ofte negative og præget af at kildekritik er støvet, svært og nørdet. Dette kan godt være sandt, hvis kildekritik bliver grebet forkert an. Kildekritik lægger op til at eleven arbejder ligesom den professionelle historiker, dvs. analyserer og er rationel, nøgtern og distancerende. I denne arbejdsform ligger derfor en fare for at nedtone de mere oplevelsesmæssige dimensioner i faget. Historiefaget skal gå på to ben, dvs. at der både skal arbejdes med hovedet og med kroppen – både det rationelle og det mere følelsesbetonede. Efter Berlinmurens fald og de store fortællingers sammenbrud fremkom en række postmoderne eklektiske opfattelser om "anything goes", som også udfordrede historiefaget. De postmoderne historieopfattelser indebærer i deres mere ekstreme former, at historie er et privat anliggende, hvor den personlige tolkning og konstruktion af historien er lige så gyldig som den professionelle. Historie og historiske fremstillinger opfattedes efter den såkaldte litterære vending repræsenteret ved primært den engelske historiker Hayden White og hans værk "Metahistory" fra 1973, som fiktion. Konsekvensen blev at en række postmoderne historikere forkastede den traditionelle kildekritiske metode og de der holdt ved blev udfordret i forhold til at modernisere og opdatere den historiske metode. Historiefaget i skolen oplevede en afsmittende virkning af de professionelle historikers fagkampe, idet kildekritikken næsten forsvandt fra undervisningen. Dette var og er dog et problem, da der er et klart og voksende behov for, at eleverne behersker relevante metoder til at håndtere, sortere i og vurdere de store mængder af informationer om historie – og ikke mindst brug af historie, som de udsættes for.

Kilde- og materialekritik har derfor sin berettigelse og direkte brugs- og nytteværdi på flere områder i nutidens historiefag. Historikernes forskning afspejler sig i de fremstillinger der skrives. Disse ligger til grund for de historiesystemer og lærebøger der skrives. Man kan sige at den historiske viden som historikerne producerer siver ned igennem systemet for at ende i

historiesystemer og andre læremidler (nedsivningsteori). Nyttseværdien af kildekritiske færdigheder for eleverne er, en grundlæggende metafærdighed i at forholde sig kritisk, analyserende og vurderende til de mange informationer som de møder både i og uden for skolen fx i skolebøger, på TV og i de digitale medier. Desuden som en kvalificerende færdighed i elevens arbejde med at løse de prøvespørgsmål som de møder til den afsluttende mundtlige historieprøve efter 9. klasse. For relevant at kunne besvare de spørgsmål som historielæreren stiller i prøvespørgsmålene må eleverne kunne beherske kildekritikkens kernebegreber og have haft mulighed for at øve korrekt anvendelse af disse.

Kildekritik skal øves i den daglige undervisning i forbindelse med fagets emner og temaer med problemstillinger, hvor man som historielærer kan lade eleverne forholde sig til de kilder og fremstillinger, som man som historielærere lader indgå i undervisningen. I faglige problemløsende arbejder kan man lade eleverne forholde sig til de kilder og fremstillinger som de selv finder på skolens bibliotek eller på internettet til belysning af den eller de problemstillinger de ønsker at afdække og kvalificere. Op til den afsluttende prøve er det endvidere en god idé at arbejde med prøvespørgsmål, hvori der indgår kildekritiske elementer. I Fælles Mål 2009 nævnes kildekritik i flere omgange. Her forventes det at eleverne introduceres til kildekritikken på mellemtrinnet dvs. i fase 2 (5. – 6. klasse) og at de ved udgangen af 9. klasse mestrer kildekritik generelt og konkret i forhold til prøven. Elverne skal jf. fagets slutmål efter 9. klasse have erhvervet sig færdigheder i at "definere almindeligt brugte begreber og anvende kildekritik", at "søge oplysninger i forskellige fremstillinger og ved hjælp af historiske begreber og metoder at bearbejde disse oplysninger" og endelig at "vurdere troværdighed af forskellige fremstillinger, som gives af fortiden".

Det forventes at eleverne i løbet af historieforløbet skal opøve en indsigt i både hvad vi ved om et historisk fænomen og hvordan denne viden er blevet produceret og tilvejebragt. Historiesystemer er oftest elevernes væsentligste møde med historie i skolen. Det er derfor vigtigt at arbejde med, at lærebøgerne også er udtryk for forskellige fagsyn, og at lærebøgerne meget ofte behandler et historisk fænomen forskelligt over tid. En øvelse kunne være at sammenligne en ældre lærebog og en ny for at se om et emne fx Kalmarunionen er skildret på samme måde i de to systemer. Hvis ikke, at gøre sig en række refleksioner over forskellene.

Der hvor historiekanonens kanonpunkter kommer i spil i undervisningen kan man relevant anvende bogen Thomas Meloni Rønn et al.: *Historie – kilder til kanonen* fra forlaget Geografforlaget. Her findes en kort gennemgang af kildekritikkens kerneområder suppleret af et kildeafkrydsningsskema. Bogen består af opslag om hvert kanonpunkt med brødtekst, kilder og spørgsmål.

Historielæreren kan i sin undervisning med emner og temaer med problemstillinger, hvori der indgår elementer fra historiefagets særlige aktiviteter, lade disse i større eller mindre grad udsættes for kildekritiske analyser. Det drejer sig om den historiske fortælling, museer og

skoletjenester, historisk rekonstruktions- og værkstedsarbejde, historiebrug, IT og medier samt i den allerede ovenomtalt kilde- og materialekritik. I Fælles Mål indgik endvidere kontrafaktiske metoder. Arbejdet med disse er udskrevet af Fælles Mål 2009, men har stadig deres berettigelse.

Den mundtlige afsluttende prøve efter 9. klasse har genaktualiseret et intenst arbejde med kildekritik i undervisningen. I historieundervisningens arbejde forud for den afsluttende prøve må der arbejdes med et bredt kildebegreb. Her forstås kilder som alle historiefrembringende materialer, der bruges til at opnå viden om et emne eller et tema. Arbejdet med skriftlige kilder er fortsat vigtigt og skal kontinuerligt øves, men må suppleres med kildearbejde knyttet til de såkaldte andre udtryksformer, fx billeder, film, digitale medier, genstande og kort og atlas samt diverse historiske statistikker. Et særligt opmærksomhedsfelt må være de elektroniske medier, herunder internettet. Det er dog kontraproduktivt at arbejde med kildekritik i særlige kursusforløb, måske undtagen i et kort repeterende forløb umiddelbart forud for den afsluttende prøve. Kildekritiske færdigheder tilegnes bedst i funktionelle forløb.

Historiefaglig billedtolkning

Det er ikke kun tekster der bruges i historieundervisningen. Tegninger, malerier, plakater og fotos indgår ofte også i historieundervisningen. Når der arbejdes med billeder etc. i historiefaget er det en god idé at undersøge i hvilket omfang eleverne opøves i billedlæsning i andre fag, såsom dansk og billedkunst. Metoder fra disse fag kan kvalificere en historiefaglig billedlæsning og afkodning, men kan ikke stå alene, da vi i historiefaget ikke primært er interesseret i billedets komposition og virkemidler, men i det historiske indhold i billedet.

Det kan være hensigtsmæssigt at skelne mellem to hovedkategorier af billeder. Malede billeder, tegninger, plakater mv. og fotos. I den første gruppe har kunstneren haft mulighed for at forme sit billede uafhængigt af tid og rum. Fotoet gengiver en samtidig fysisk virkelighed indenfor nogle bestemte tekniske rammer. Fotografen var/er tilstede on location da fotoet tages. Fotos siges derfor at være mere autentiske end malerier etc.. Siden fotografiets opfindelse i midten af 1800-tallet har fotos givet mulighed for at dokumentere fortiden og udgør derfor en meget vigtig kilde til vores historiske viden om de sidste ca. 150 år.

Der findes forskellige analysemodeller til historisk billedlæsning. Som udgangspunkt kan man stille de samme spørgsmål til et historisk billede eller foto som man stiller til en skriftlig kilde. Dog må der også stilles særlige tillægsspørgsmål til billeder og fotos.

I den historiske billedanalyse skal billederne ikke kun læses som udtryk for forskellige opfattelser i den til billedet er blevet til i, men også som et udtryk for et historisk fænomen i fortiden eller samtiden.

Historisk billedanalyse

- Hvad ser du faktisk på billedet?
- Hvad er det for en slags billede – maleri, foto, tegning, plakat etc.?
- Billeddata – billedets ophavsmand (afsender) og ophavssituation (hvor, og hvornår er billedet lavet – taget, er det et autentisk billede eller er det iscenesat?)
- Billedsprog – billedets opbygning og virkemidler, herunder perspektiv, farver, symbolik etc.
- Hvilken historisk begivenhed eller fænomen henviser billedet til?
- Billedets tendens – billedets værdier og holdninger, billedets hensigt
- Billedets virkningshistorie, herunder brug af historie

Eksempel

Tilbageetogene fra Dannevirke – februar 1864 – kildeangivelse: Niels Simonsen, malet 1865 – billedet hænger i dag på Frederiksborgmuseet i Hillerød

Når der arbejdes med billeder i historieundervisningen er det vigtigt også at undersøge om billedet eller fotoet er forfalsket eller manipuleret. Der findes en række klassiske berømte eksempler på billedforfalskninger.

Prag d. 1. maj 1968 med Dubcek

Prag d. 1. maj 1968 uden Dubcek

Fotografen der tager et historisk foto er et førstehåndsvidne, som bare ved sin blotte tilstedeværelse påvirker den virkelighed som han fotograferer. Et foto er ikke en objektiv gengivelse af virkeligheden, men en bevidst udvalgt del af denne som fotograferes med et bestemt formål for øje. Et foto kan afkodes og tolkes som ethvert andet billede jf. billedanalysemodellen. Forfalskede og manipulerede billeder kan introducere eleverne til begreberne retouchering, klipning og montage. Nogle historiske fotos er efterhånden blevet til ikonbilleder, fx billedet af det første menneske på månen fra 1969. En god billedkildeøvelse med eleverne er at finde gamle billeder fra lokalsamfundet fra det lokalhistoriske arkiv og lade eleverne med deres mobiltelefoner eller digitalkameraer forevige de samme historiske steder og lokaliteter som findes på de gamle

fotos. Disse billeder kan bruges til refleksioner over kontinuitet og forandring.

Historiebilleder, fx den samling der findes på Frederiksborg slot og andre museer, udgør en unik samling af nationalromantiske fremstillinger af væsentlige begivenheder og personer fra dansk historie. Disse billeder udtrykker en særlig danskhedstolkning og eliteselvopfattelse indeholdende stærke nationale og politiske undertoner. Disse billeder er derfor gode at benytte til kildekritiske analyser. Det samme gør sig gældende for historiebillederne i fx Roskilde Domkirke og Dronningens gobeliner på Christiansborg slot.

Karikaturtegninger, politiske plakater og sange som fx "Dengang jeg drog af sted" (om de slesvigske krige) og "Danmark" af Natascha er gode til at aflæse tendens, da de ofte er meget tydelige i deres udtryk.

Film

Eleverne er storforbrugere af medier, herunder film. Det siges at vi bevæger os fra en skriftkultur til en billedkultur. Derfor er bl.a. vigtigt i historieundervisningen at inddrage film (dokumentar og historiske spillefilm) i de emner og temaer med problemstillinger, man arbejder med i den daglige undervisning. Film benyttes i nogle sammenhænge af historielærere ureflekteret til at fylde undervisningstiden ud med eller som belønning. Denne oplevelsesbaserede anvendelse er en direkte kontraproduktiv brug af film. En anden udbredt praksis er, at vise film som en intro eller som afslutning på et emne. At bruge film i den introducerende fase kan være relevant, hvis man forud for visningen tematiserer filmen og er meget tydelig i de forventninger man har til elevernes oplevelse og senere faglige brug af filmen. Man kan på forhånd udpege udvalgte scener eller særlige fokusområder, som eleverne skal rette deres opmærksomhed på, når de ser filmen. Hvis man viser filmen sidst i et forløb gør det samme sig gældende. Man kan ofte mest relevant nøjes med at vise udvalgte dele af en film.

Dokumentarfilm er ifølge traditionen troværdige gengivelser af fortiden eller nutiden. Det er desværre forkert. Dokumentarfilm er udtryk for en udvalgt, bearbejdet virkelighedsgengivelse, som man derfor må stille de samme kildekritiske spørgsmål til som til skriftlige kilder og billeder/fotos.

Historiske spillefilm, dvs. film hvis handling foregår i fortiden og som er fiktive fortællinger benyttes af mange historielærere. En spillefilm kan være ren fiktion med opfundne personer og en frit formuleret handling eller den kan være et forsøg på en troværdig skildring af historiske og gendigtning af reelle historiske begivenheder. I hvilken grad filmen er det ene eller det andet er vigtigt at afdække i en kildekritisk analyse. Historiske film er producenter af historisk bevidsthed og erindring er. Som eksempel kan nævnes matadorserien som i dag fremtræder som en troværdig gengivelse af Danmark i perioden 1929 – 1947. Hvis spillefilm lever op til en række grundlæggende krav som troværdighed i miljø-, person-, konflikt- og løsningskildring, indeholder de en række didaktiske potentialer. Film kan for det første reflektere et tidsbillede eller en

historisk periode i forhold til gengivelsen af samtidige tidstypiske karakteristika som påklædning, genstande, sproglige ord og vendinger mv.. For det andet er visuel vidensformidling en stærk påvirkningskilde. For det tredje er film et stærkt medie til at formidle emotionelle følelser. For det fjerde kan film anskueliggøre den historieskabende proces, dvs. hvordan en instruktør vælger at bruge de foreliggende historiske kilder til at skabe en sammenhængende historie. Endelig kan spillefilm medvirke til at skabe overblik og sammenhæng i et emne eller en historisk periode. Gode historiske spillespil kan på en og samme gang påvirke både hovedet og kroppen/hjertet. Spillefilm har også en række åbenlyse iboende begrænsninger. Film er ofte meget overfladiske i forhold til reelle historiske forløb. Film er et dårligt medie til arbejde med de dybere lag af historien og langt de fleste film viser kun en version af et historisk forløb og egner sig dårligt til at diskutere forskellige fagligt begrundede tolkninger. Langt de fleste historiske film er opbygget efter fortælle tekniske skabeloner fx varianter af aktant- og/eller berettermodellen. En udbredt praksis er den lille mands kamp imod de store eller systemet. En anden udbredt praksis er skabelonen hjemme – ude – hjemme, og endelig ender rigtig mange historiske film med en happy end. Individet som historiebærer og selve historiens motor ligger også i fortællingen, herunder også i den historiske spillespils fortællinger. Samspelet mellem aktører og strukturer er ofte nedtonet i filmene. Enkelt personer – det idealistiske historiesyn tillægges ofte alt for stor værdi og betydning i forhold til forhold bundet op på gældende historisk viden.

Forud for en egentlig analyse og brug af filmen anbefales det at lave et handlingsreferat efter følgende skabelon

- Anslag
- Præsentation af filmens konflikt
- Uddybning af konflikten
- Point of no return
- Konfliktoptræpning
- Klimaks – ”high noon”
- Udtoning – slutning – filmens morale/tendens

Det kan anbefales at anvende spillefilm på følgende to måder.

- **Beretningsanvendelse**, dvs filmen som en fortælling om et historisk fænomen, hvor filmen er en filmet historie/fortælling af fænomenet. Denne anvendelse af spillefilm er den mest udbredte. Her kan stilles spørgsmål om filmens hensigt, filmens gengivelse af det historiske samfund, filmens virkemidler, filmens hovedhistorie og eventuelle sidehistorier, filmens konfliktstof både den udløsende begivenhed og dens løsning, historiens motor, dvs. forholdet mellem den lille og den store historie og endelig filmens afslutning – morale/tendens.
- **Levnsanvendelse**. En spillespil fortæller også noget om det samfund og den tid den er blevet til i filmens ophavssituation på produktionstidspunktet fx viser den amerikanske

film *Soldier Blue* om amerikanske kavaleristers massakre på en indianerlandsby under indianerkrigene sig også at indeholde indirekte henvisninger til Vietnamkrigen og amerikanske US-marines nedslagtning af civile vietnamesere. Den danske besættelsestidsfilm *Flammen og Citronen* fortæller om stikkerlikvideringerne under krigen, men er tillige et spejl på historieforskningen niveau efter år 2000, hvor den såkaldte modstandsmyte er blevet udfordret af en modmyte, som har kastet meget ny historieforskning af sig inden for områder der tidligere var utænkelige at forske i. Modstandsfolkene skildres ikke mere kun ensidigt som heroiske helte, men som personer på godt og ondt, der også begik fejl.

Begge anvendelser lægger om til overvejelser om filmenes tendens, dvs. hensigt og værdigrundlag.

Spillefilm giver anledning til refleksioner over forskellige tidsperioder. Den fortalte tid (handlingstiden), fortællertiden (ophavs- og produktionstiden), og filmbrugerens egen tid (publikumstid).

Hvis man bruger historiske spillespil, kan man finde to eller flere film der handler om den samme person, den samme begivenhed, men som er produceret på to forskellige tidspunkter. Et eksempel er fx filmen *Alamo*, som handler om modige amerikanere der kæmper mod en mexicansk overvældende styrke i forbindelse med staten Texas' frihedskamp i 1830erne. Amerikanerne taber kampen og dør, men deres heroisme og patriotisme er forbilledlig. Filmen findes i en 1960'ersversion med John Wayne, hvor filmen ud over at skildre Texas-historien også handler om USA's deltagelse i Vietnamkrigen. Filmen er genindspillet i en nyere udgave efter år 2000, hvor filmen ud over sin historiske fortælling handler om USA og krigen mod terror i skyggen af d. 11. september 2001 og terrorangrebet på World Trade Center.

Det kan anbefales at benytte uddrag af både dokumentar- og spillefilm i de prøvespørgsmål der udarbejdes i forbindelse med den afsluttende mundtlige prøve. Vær opmærksom på de anvendte klips længde. Klip på maksimum 3 – 5 minutter anbefales.

Internettet

Eleverne i skolen googler emner, når de skal finde oplysninger om dette eller hint i undervisningen. Det gælder også i historieundervisningen. Dette betyder, at man må øve relevant internetsøgning med sine historieelever.

Der findes på internettet mange muligheder for solid og relevant information i forbindelse med materiale- og anden litteratursøgning. Det gælder først og fremmest diverse portaler – artikelbaser og bibliotekernes hjemmesider. Men det er ikke uproblematisk at lade eleverne benytte internettet i undervisningen. Kvaliteten af det materiale man kan finde på internettet er meget svingende.

På internettet kan alle lægge hvad som helst. Når man arbejder med internettet er det derfor vigtigt at finde ud af hvem der er afsender af det dokument du sidder med. Der er stor forskel på om det er en officiel side eller en privat side du arbejder med. Alt andet er de mest pålidelige informationskilder offentlige sider eller portaler. Sider der er produceret af politiske partier, foreninger og privatpersoner skal man forholde sig kritisk til. De grundlæggende kildekritiske begreber og færdigheder som anvendes på internettet er grundlæggende de samme som når man arbejder med skriftlige kilder. Følgende kildekritiske områder er specielt vigtige, når der arbejdes med internettet. Det gælder identifikationen af websiden. Herefter er det vigtigt at afdække websidens ægthed. Dette må følges op af studier af mediernes medskabende virke i forhold til historiske begivenheder. En række begivenheder ville angiveligt ikke have fundet sted, hvis der ikke var et kamerahold tilstede. Det er desuden vigtigt at eleverne i deres historieforbølge opøves i en stadig mere kvalificeret afkodning af forskellige kilder og kildetyper i forhold til første- og andenhåndsvidner, primære og sekundære kilder. Websidernes hensigter, interesser og tendens bør tematiseres grundigt. Den oprindelige kildekritik arbejdede med, at eleverne skulle nå frem til en vurdering af anvendeligheden af udvalgte kilder til belysning af en given historisk problemstilling. En opdateret kildekritik fokuserer endvidere på brugen af kilderne i erindringspolitisk ærinde, dvs. brug og udnyttelse af historien til særlige formål. Der findes eksempelvis hjemmesider der benægter holocaust og frikender nazisterne for det jødiske folkedrab, se fx www.patriot.dk, hvor historierevisionistisk propaganda findes på dansk bl.a. sitet 66 spørgsmål og svar om holocaust.

Som udgangspunkt kan man stille følgende spørgsmål til websider:

- Hvem har lavet websiden?
- Hvad er formålet med siden?
- Hvem er målgruppen for siden?
- Hvilke kilder bygger websidens oplysninger på?
- Sidens tendens – værdier og holdninger

At udvikle elevernes evne til relevant at søge på internettet, det vil sige at udvikle søgekriterier om det emne eller den problemstilling man arbejder med er altid en vigtig opgave. I en øvesammenhæng vil det være en god idé at historielæreren på forhånd har udvalgt hvilke internetsider, sites og portaler eleverne skal arbejde i forhold til en given opgave. Senere kan man tillade eleverne selv at søge på nettet under forudsætning af at de dokumenterer hvor de har deres oplysninger fra og at de kan indgå i en faglig dialog om de anvendte siders troværdighed og tendens. Eleverne må ud over at anvende internettet til informationssøgning også øves i dets anvendelse i forbindelse med præsentationer. Når de digitale medier anvendes som præsentationsværktøj må de også her overholde de kildekritiske konventioner.

På internettet findes on-line og til download en lang række historiske spil og simulationer. Disse kan relevant inddrages i historieundervisningen. Nogle giver direkte anledning til

refleksioner og overvejelser over kildekritik som fx www.saxos.rejse.dk, som omhandler omstændighederne og begivenhederne der ledte frem til Saxos Danmarkskrønike (Gesta Danorum) omkring 1200 bestilt af biskop Absalon.

Den norske historiker Erik Lund anbefaler at man udarbejder et IT-historiekørekort til eleverne, som indeholder følgende områder:

Færdigheder i

- Tekstbehandling
- Databasekendskab
- Internettet – a) kilder b) åbensource medier
- Præsentationsværktøj, animationer, billeder og lyd
- Historiske spil og simulationer

Henvisninger fra internettet

Hvis man har anvendt materiale fra internettet skal det normalt anføres i litteratur og kildelisten. Man kan ikke nøjes med at skrive fx google.dk eller emu.dk. Man skal altid angive hele adressen (URL-adressen).

Historiske genstande – genstandsundervisning – glæden ved det konkrete

Genstande/artefakter er meget velegnede til at bruge i elevernes første møde med kilde- og materialekritik, da de appellerer til alle sanser, men kan også relevant indgå senere med henblik på at udvikle elevernes historiske tænkning. Genstande er gode til at udvikle både faglige begreber og styrke elevernes historiske viden, da ting provokerer tanker. Hvis børn lærer at tolke genstande fra deres egen samtid og eget nærmiljø, vil de ofte kunne forbinde disse genstande med genstande fra fortiden, til de mennesker der dengang levede og brugte lignende genstande. Historielæreren kan lægge en eller flere genstande i en gammel kasse/æske eller kuffert og inddrage genstandene i undervisningen, når de funktionelt kan bidrage til at kvalificere undervisningen. Læreren kan med fordel fortælle en historie forud for præsentationen af genstanden eller efter. Det er vigtigt at eleverne har arbejdet med nutidige genstande forud for arbejdet med ældre genstande.

Arbejde med genstande inviterer til at eleven optræder som detektiv. Genstande er som udgangspunkt levn, dvs. tavse kilder. De begynder først at give oplysninger fra sig, når man begynder at spørge ind til dem. Brug af spørgemanualer er meget anvendelige på begyndertrinnet (3. – 4. klasse) og mellemtrinnet (5. – 6. klasse). Man kan som i Piet van Deurs gamle spørgeleg fra TV starte med spørgsmålene, tid, sted og anvendelse. Spørgemanualerne kan herefter indeholde spørgsmål om ægthed eller kopi, alder, farve, form, struktur, størrelse, vægt, temperatur, materiale, funktion, brug og værdi. Genstande i sammenhænge kan etableres ved at sammenligne

genstande med andre genstande af samme slags eller fra den samme tidsperiode. Billeder kan vise genstandene i deres oprindelige kontekst. Man kan endvidere lave små arkæologiske øvelser med eleverne, hvor historielæreren på forhånd har nedgravet et antal genstande i et nærmere bestemt område. Klassen kan derefter lede efter genstandene og opgrave disse. Genstandene kan dokumenteres in situ via fotos. Man kan også lave en klar kasse med flere kulturlag indeholdende udvalgte genstande fra forskellige perioder, hvor de nederste er de ældste, og hvor de øverste er de nyeste, princippet med visuelle kulturlag kendes fra Børnenes museum på Nationalmuseet.

Genstandene kan analyseres som et levn fra fortiden eller forsøges analyseret som en beretning, dvs. genstanden i en fortidig kontekst. En brugbar manual til genstandsundervisning er udarbejdet af den engelske didaktiker Eileen Hooper-Greenhill og findes bl.a. i Lene Floris: *Glæden ved det konkrete* i Henning Brinckmann et al. (red): *Historieskabte såvel som historieskabende*, OP-forlag 1996 side 90ff.

Spørgeguide til ældre genstande

- Hvordan ser genstanden ud?
- Hvordan føles den?
- Hvad er den lavet af?
- Har du tidligere set en lignende genstand?
- Hvordan brugtes/bruges genstanden – genstandens udbredelse og anvendelse?
- Hvordan ville det være at bruge genstanden i dag?

En anden måde at få en faglig undersøgende samtale om genstandene er, at bede smågrupper af elever om at formulere en række spørgsmål på papir til en given genstand, som de stiller til resten af klassen/de andre grupper. De andre grupper laver lignende spørgsmål til andre genstande. Den gruppe der præsenterer en given genstand forventes at indhente relevant faglig viden om genstanden, sådan at de selv kan svare på de spørgsmål de stiller til de andre elever. Det kan endvidere anbefales at lade eleverne tegne den eller de genstande de arbejder med. Hvis man arbejder med en mængde genstande kan en relevant øvelse være at lade eleverne ordne disse efter alder og placere dem i forhold til en tidslinje.

Genstande kan skaffes på mange måder. En professionel historielærer opbygger i løbet af sin karriere en samling af både originale og kopigenstande – en museums-kasse. Genstande kan fx købes billigt i genbrugsbutikker. Disse kan indgå i undervisningen. Mange historielærere lader eleverne medbringe genstande hjemmefra som for dem er historie. Denne praksis kan udvikle sig til et helt klassemuseum, hvor elevernes genstande udstilles i kortere eller længere perioder i klasselokalet. CFU'erne ligger inde med faglige tematiske genstandskasser, som kan hjemlånes i en periode.

Historiske kort og atlas

I den daglige undervisning møder eleverne i forbindelse med deres arbejde af og til historiske kort og historisk atlas. En korrekt brug af disse er vigtigt for at løse konkrete opgaver om, hvor fx to landes grænser gik før i fortiden, men det er endvidere vigtigt at øve korrekt brug af kort og atlas op til den afsluttende prøve, hvor der prøvespørgsmålene ofte indgår historiske kort, hvis afkodning kræver færdigheder i korrekt brug historiske atlas. På nogle skoler arbejdes der systematisk med kort i geografiundervisningen. Det kan derfor være en god idé at konsultere klassens geografilærer i forbindelse med kort og atlas. Hvis ikke eleverne behersker kort og atlas må man som historielærer indarbejde disse i sit arbejde. Dette kan gøres gennem eksemplariske gennemgange af historiske kort fx nye og gamle kort over den by, eller det område hvor skolen ligger, og ved simple opslagsøvelser i atlas fx over det danske riges udstrækning på forskellige tidspunkter. Et gammelt europakort fra den kolde krigs tid og et nyt europakort, hvoraf de nye europæiske lande optræder, såsom det nye udelte Tyskland, Tjekkioslovakiet som er blevet til Tjekkiet og Slovakiet, Jugoslaviens opsplitting i en række selvstændige lande og endelig Sovjetunionens opløsning i en række ditto. Det er endvidere en god idé at lave øvelser, hvor eleverne finder ud af hvordan fx EF – EU har ændret sig siden dannelsen i 1957. Man kan efter arbejdet med kort og atlas lave små tests om eleverne har forstået at bruge disse. Man kan udlevere et blankt europakort og bede eleverne om at placere grænser og hovedstæder på et givent tidspunkt og bagefter sammenligne dem med kort fra historisk atlas. Det kan anbefales at diskutere landegrænser og deres tilblivelse med eleverne et godt eksempel er Afrikas grænser. De blev i den imperialistiske periode lavet af europæiske statsledere ud fra kort og med blyant og lineal uden hensyn til befolkningerne, hvorfor de i dag syner lige. Disse tilfældige grænser er kunstige og giver jævnlige anledning til meget voldsomme konflikter mellem forskellige etniske befolkningsgrupper på det afrikanske kontinent. For at kropsliggøre Afrikas grænser kan man lade eleverne i skolegården lege den gamle leg ”Jeg erklærer krig mod”.

Hvis ikke skolen ligger inde med kort- og/eller atlas. Kan det anbefales, at benytte Gyldendals små opslagsbøger Historie, hvis sidste tredjedel er udvalgte relevante historiske kort fra Danmark, Norden, Europa og Verden.

I arbejdet med kort kan Google earth inddrages tillige med digitale kort fra fx Kort og Matrikelstyrelsen.

Se også <http://historiskatlas.dk/>, hvor man kan aflæse hvilke historiske fund og seværdigheder der findes i et udvalgt geografisk område.

Statistik

Statistik er indsamling og analyse af talmateriale. Formålet er at skabe klarhed og overblik, således at man kan sammenligne forskellige forhold eller visse ændringer og udviklinger.

En udbredt myte er, at tal ikke lyver. Dette er desværre ikke rigtigt. Tal og statistikker spiller en stor rolle i økonomisk historie og som dokumentation i andre former for historie. Der er en vis tillid til at tal og statistikker er objektive og upartiske, men man kan bevidst eller ubevidst fremme eller nedtone given opfattelse af et historisk fænomen, hvori de anvendte tal optræder. Nogle historikere har tendens til at overanvende tal og statistikker, dvs. udlede generaliseringer på et for simpelt talmateriale. Opinionsundersøgelser indgår i en vis udstrækning i historiske materialer. Hvis man spørger en mindre gruppe om et givent fænomen, kan man ikke lave generelle konklusioner på baggrund af undersøgelsen. I ideologiske og politiske tal og statistikker er der en stor sandsynlighed for at de der har produceret statistikkerne anvender tal der understøtter ideologien eller den politik man står for.

Visse statistikker er ikke anvendelige, fordi man forsøger at sammenligne to forhold der ikke er sammenlignelige.

Grafiske fremstillinger af talstørrelser tillader store muligheder for manipulation. Hvis man i et koordinatsystem trækker y-aksen ud eller afkorter x-aksen, så bliver en flad kurve stejl. Hvis man gør det modsatte, opnår man at en stejl kurve syner mere flad.

Kilder og benyttede materialer

Chammon, Jacob et al.: *Billedsamtaler og billedanalyse i historieundervisningen*, Narratio 2006 side 84 – 91

Clausen, H.P.: *Hvad er historie?*, Berlingske forlag 1963

Christiansen, Niels Finn et al.: *Historie – hvad er det?*, DR 1984

Erslev, Kristian: *Historisk teknik*, Gyldendal 1911 med tilføjelser

Floris, Lene: *Glæden ved det konkrete – den tredimensionale historie og museerne*, i Henning

Brinckmann et al.: *Historieskabte såvel som historieskabende – 7 historiedidaktiske essays*, OP-forlag 1996 side 85 - 102

Kühle, Ebbe: *Historie – hvorfor og hvordan? – en indføring i historisk metode og teori*, eget forlag 1976,

Jørgensen, Sebastian Olden: *Til kilderne – introduktion til kildekritik*, GADs forlag 2001

Kristensen, Bent Egaa: *Historisk metode*, Hans Reitzels forlag 2007

Larsen, Henrik Bonne et al: *Introduktion til historie*, Systime 2005

Lorenzen, Sven et al.: *Historie – grundbog metoder og begreber*, Aschehougs forlag 1978

Lund, Erik: *Historiedidaktikk for klasserommet – en håndbok for studenter og lærere*, Universitetsforlaget 2003

Nielsen, Tønnes Bekker et al.: *GADs historieleksikon*, GADs forlag 2001

Pietras, Jens: *De humanistiske fag i folkeskolen – fag i forandring*, Kroghs forlag 2007

Poulsen, Jens Aage: *Spillefilm i historieundervisningen*, Narratio 2006 side 76 - 83

Poulsen, Jens Aage: *Revitalisering af kildekritik?*, Historie og Samfundsfag nr. 4, december 2003 side 5 - 8

Rasmussen, Hans Henning: *Metode i historie: Elevers metodiske færdigheder* i Peder Wiben (red) *Historiedidaktik*, Columbus 2009 side 75 - 84

Rønn, Thomas Meloni et al.: *Historie - Kilder til kanonen*, GO-epoke, Geografforlaget 2007

Turner-Bisset, Rosie: *Creative Teaching - History in the Primary Classroom*, David Fulton Publishers 2005

Østergaard, Uffe: *Kampen om historien i Danmark efter 2001*, Historie 2009 del 2, Jysk selskab for historie, Århus 2009 side 115 - 138